

Suomalais-ugrilaisen kantakielen muoto- ja lauserakenteesta¹

Raija Bartens (Helsinki)

Suomalais-ugrilaisessa kantakielessä ja jo sitä edeltäneessä uralilaisessa kantakielessä oli kaksitavuisten vapaiden morfeemien luokka jakautunut kahtia: esiuralilaisen kauden nimityssanoista olivat eriytyneet verbi ja nomini. Hajdún käsityksen mukaan uralilaisen kantakielen verbiä luonnehtisi modus, nominia kausus (Bevezetés az uráli nyelvtudományba s. 57). Mikä on sitten ollut suomalais-ugrilaisen kantakielen kanta, kun nykykielissä näitä karakterisoivia muotopiirteitä on useampiakin? Nykysuomen lauseopin tekijäin Auli Hakulisen ja Fred Karlssonin mukaan »monet muotopiirteet määrittävät verbikategorian täysin yksiselitteisesti: vain verbiin voi suomessa liittyä tempus-, modus- ja persoonamorfemi. Nominien sidonnaiset morfeemit eli luku, sija ja omistusliite eivät määritä samalla tavoin tyhjentävästi nomineja, koska niitä käytetään tietyissä verbimuodoissakin eli ns. nominaalimuodoissa» (s. 223).

Verbillä onkin jo suomalais-ugrilaisessa kantakielessä ollut kaksi selvää tunnusmerkkiä, modus ja tempus. Mordvan nominikonjugaatiossa tempustunnus tosin liittyy nominivartaloon, mutta vielä kantamordvassa tunnus on ollut kopulaan liittyneenä; nykyisessä nominikonjugaation preteritissä nomini ja kopula ovat sulautuneina (Serebrennikov, Istoritšeskaja morfologija mordovskih jazzykov s. 162). Nykyisistä verbin muotopiirteistä ei persoonapäätte sen sijaan vielä suomalais-ugrilaisessa kantakielessä ollut rajoittunut verbin alueelle, kuten nominikonjugaatio osoittaa. Hajdú on varmaan oikeassa olettaessaan, että joskaan mordvan ja samojedikielten nominikonjugaatiota nykymuodossaan ei voi palauttaa kantakieleen, on ilmiön sinänsä, nominien konjugoimisen, oletettava kuuluneen jo kantakielen piirteisiin (mts. 59).

Nomineille yleensä ominaisista muotopiirteistä — omistusliitteestä, sijasta ja luvusta — eivät sija ja omistusliite suomalais-ugrilaisessa kantakielessäkään määrittäneet pelkästään nominia. Monessa nykykielten infiniittisessä muodossa on verbivartalon ja sijapäätteen välissä jokin johdinaines, mutta on esimerkkejä sellaisestakin infiniittisen muodon rakennustavasta, jossa sijapäätte liittyy suoraan verbivartaloon. Tästä menetelmästä on runsaasti esimerkkejä suomalais-permi-

¹ Virkaanastujaisesityelmä Helsingin yliopistossa 12. marraskuuta 1980.

läisten kielten alueelta. Saamen ja marin infiniittisten muotojen joukossa on verbin genetiivimuoto (Wiklund, *Festskrift til rektor J. Qvigstad* s. 316—, Eeva Kangasmaa-Minn, *Sananjalka* 1 s. 127—); samaa tyyppiä saattaa olla mordvan *n*-partisiippi. Marin infinitiivi on verbivartalon latiivi (Alhoniemi, *FUF* 38 s. 1—). Mari, udmurtti ja komi käyttävät verbivartalon abessiivia (Alhoniemi, *mts.* 3; *Stipa*, *SUST* 121 s. 81). Ugrilaisesta haarasta ei selviä esimerkkejä löydä; vertailukelpoinen on kuitenkin se hantin rakenne, jossa verbivartaloon liittyy karitiivijohdin (*Márta Csepregi*, *NyK* 81 s. 295) — varsinaista abessiiviahän ugrilaiset kielet eivät tunne. Samalla tavoin karitiivijohdin liittyy suoraan verbivartaloon niissä suomalais-permiläisen haaran kielissä, joissa karitiivisijankin, abessiivin, pääte liittyy suoraan vartaloon (Alhoniemi, *mts.* 5; *Stipa*, *mp.*). Verbivartalon sijataivutuksen täytyy olla suomalais-ugrilaisen kantakielen perintöä eikä mikään suomalais-permiläisen ajan uudennos. Tämä samalla todistaa infiniittisten muotojen iältäään ulottuvan kantakieleen (vrt. *Ravila* teoksessa *Collinder, Comparative Grammar of the Uralic Languages*, s. 251). — Varsin yhdenmukaisesti käyttävät omistusliitettä konjugaatiossa objektikonjugaatiokielet ja saame, jonka persoonapäätteiden kaksijakoisuudessa on nähty heijastuma aiemmasta subjektikonjugaatio : objektikonjugaatio -opposition tendenssistä (*Nesheim, Stud. Sept.* 2 s. 175, vrt. *Korhonen SUST* 143 s. 349). Tämä yhdenmukaisuus on tulkittavissa vain kantakielen perinnöksi. Näin sekä sija että omistusliite osoittautuvat kategorioiksi, jotka suomalais-ugrilaisessa kantakielessä eivät karakterisoi neet nominia vaan esiintyivät myös verbin puolella. Entä luku, numerus?

Ravilan tunnetun teorian mukaan uralilaisessa lauseessa numerus olisi ollut predikaatin muotopiirre. Numerus olisi alkuaan ilmaistu vain luonteeltaan nominaalisessa predikaatissa; subjektiosa olisi määrittänyt predikaattia attribuutin kaltaisena. Kongruenssi olisi sitten tuonut numerustunnuksen predikaatista subjektiin; lause **lintu lentävät* olisi kehittynyt asuun *linnut lentävät* (*FUF* 27 s. 96—, 111—, 113—).

Suomalais-ugrilaiden kielten kongruenssille on luonteenomaista, että varhaimista kielenvaiheista puuttui regressiivinen kongruenssi täysin. (Kongruenssin suuntaisuuteen — progressiiviseen ja regressiiviseen kongruenssiin — on *Fred Karlsson* kiinnittänyt huomiota, *Vir.* 1977 s. 370—.) Juuri esiattribuutin ja pääsanan suhteessahan kongruenssi on regressiivistä. Siellä missä suomalais-ugrilaisissa kielissä nykyisin tavataan regressiivistä kongruenssia, kuten esim. suomessa (*pienillä tytöillä*), se voidaan osoittaa myöhäiseksi piirteeksi (*Ravila, mts.* 112, *Sananjalka* 2 s. 28—). Kaikki suomalais-ugrilaiden kielten vanha kongruenssi on suunnaltaan progressiivista: 1) persoonakongruenssi subjektin ja predikaatin välillä, joka on tuonut predikaattiin subjektia osoittavan pronominaalisen aineksen, 2) omistajanilmauksen ja omistetunilmauksen välinen kongruenssi, joka on tuonut omistetunilmaukseen omistajaan viittaavan pronomi-

naalisen aineksen (Fred Karlsson käyttää termiä possessiivikongruenssi, mts. 364), 3) objektin ja predikaatin välinen kongruenssi (Hadjú olettaa ainakin yks. 3. persoonalla olleen jo uralilaisessa kantakielessä objektiin viittaavan muodon, mts. 76—); huomattakoon, että objektikin kävi predikaatin edellä sen tunnetun sanajärjestyssäännön nojalla, jonka mukaan määrite edelsi pääsanaa. Suomen kielen kongruenssi-ilmioitä tutkinut Fred Karlsson huomauttaa, että tälle kongruenssin lajille, jossa toistuvasti viitataan samaan tarkoitteeseen, ns. toistoreferenssille, on usein luonteenomaista laukaisinmorfeemin ja pääteaineksen muodollinen erilaisuus (mts. 364.). Progressiivista on ollut luonteeltaan myös se kongruenssilaji, jossa ei ole kysymys syntaktisesta ilmiöstä vaan eräänlaisesta semanttis-stilistisestä keinosta. Tarkoitan tapaa valita predikaattiverbin johdoslaji nominijäsenen laadun perusteella siten, että esim. deminutiivista nominijäsentä myötäilee momentaaninen verbijohdos tai monikollista subjektia tai objektia frekventatiivinen verbijohdos. Inarinsaamelainen esim. sanoo *savdža kalga kodded* 'pitää tappaa lammas' mutta *saudžah kalgeh kudaččid* 'pitää tapeskella lampaista'.

Progressiivisesta kongruenssista on varmaan ollut kyse myös kielen varhaisvaiheiden numeruskongruenssissa: monikollisen subjektin tunnus on kongruenssin tietä siirtynyt predikaattiin. Voidaan myös huomauttaa, että *t*-muoto ei ole pelkästään subjektin sija, kuten käsitys predikaatista subjektiin siirtyneestä tunnuksesta edellyttää, vaan myös objektin sija, saamassa tosin rajallisesti (Auli Hakulinen—Fred Karlsson, *Nykysuomen lauseoppia* s. 188; Koljadenkov, *Grammatika mordovskih jazykov* II s. 200—; Hajdú, *Chrestomathia Samoiedica* s. 69; Bergsland, *Røros-lappisk grammatikk* s. 133). Käsitys predikaatista monikon alkuperäisenä alueena vaati olettamaan nominaalista predikaattia (Ravila, *FUF* 27 s. 96). Useassa tapauksessa voi suomalais-ugrilaisten kielten verbin yks. 3. persoonan muodon katsoa etymologisesti sisältävän nominaalisen aineksen; *t:n* esiintymistä mon. 3. persoonassa pidettiin tästä syystä luontevana (Hakulinen, *SKRK* 4. p. s. 93). Kun verbin paradigma on muotoutunut, kun on syntynyt eri persoonien, tempusten ja modusten välinen oppositio — kantaauralissa vallinneesta tempusoppositiostakin todistaa preteritin *s*-tunnus —, on tämän paradigman jokainen jäsen kuitenkin verbi sen opposition voimasta, mikä vallitsee sen ja paradigman muiden jäsenten välillä, kuten Hajdú on huomauttanut (*Bevezetés az uráli nyelvtudományba* s. 81). Sitä paitsi *t* esiintyy mon. 3. persoonassa, sisälsipä muoto etymologisesti nominaalisen aineksen tai ei. Esim. marin *am*-konjugaatiossa *t* preesensin mon. 3. persoonassa liittyy suoraan verbivartaloon (vrt. Erkki Itkonen, *SUST* 125 s. 101—). Näin siksi, että subjekti on laukaissut numeruskongruenssin.

Nykyään mari ja permiläiset kielet muodostavat substantiivien monikon ilmeisen myöhäisillä aineksilla. *t:n* syrjäytyminen aiheutti kuitenkin häiriöitä. Esi-

merkiksi näiden kielten predikatiivirakenteet muuttuivat, koska uudet tunnukset pystyivät liittymään vain substantiiviin. Sgr. kielille ja ilmeisesti jo kantakielelle tyypillinen 3. persoonassa ilmenevä nominaalirakenne »hän nälkäinen», »he nälkäiset» (Décsy, UAJb. 42 s. 18—) muuttui juuri marissa ja permiläisissä kielissä. Mari käyttää poikkeavasti kopulaa mon. 3. persoonassa: »he nälkäinen ovat» (Pengitov, Sopotavitel'naja grammatika russkogo i marijskogo jazykov I s. 67), ja permiläiset kielet kehittivät predikatiiviselle adjektiiville oman päätteen (Grammatika sovremennogo udmurtskogo jazyka, Sint. prost. predl. s. 146; Sovremennyj komi jazyk II 2. 41—). Marin numeruksenkäytön häiriötiloja on sekin, että se saattaa käyttää yksiköllistä subjektia monikollisen predikaatin ohella: *kombo čonǵeštat* »hanhi lentävät» (vrt. Ravila, mts. 97— ja Erdódi, *Az alany és állitmány egyeztetése, MTA Nyelv- és irodalomtudományi oszt. közl. VI s. 433—*). Tämän ei tarvitse todistaa siitä, että kantakieli olisi käyttänyt vastaavanlaista rakennetta. Marissa on semanttis-stilistinenkin kongruenssi hämmentynyt. Erdódi on osoittanut, että mikäli marin verbi on frekventatiivimuotoinen, voi monikolliseen tarkoitteeseen viittaava subjekti tai objekti ollakin yksikössä (Mélanges offerts a Aurélien Sauvageot s. 72—). Eihän tässäkään tapauksessa ole mahdollista ajatella, että monikollisuus olisi ensin ilmaistu vain predikaatissa. Verbin johdoslaji valitaan nimenomaan nominin laadun perusteella.

Kantakielen monikolle on ollut luonteenomaista monen tunnuksen olemassaolo. *t:n* ja *k:n* oppositio pohjautuu ilmeisesti vanhaan jakoon nimityssanat : viittaussanat (vrt. Bubrich, *ŌEST* 30 s. 103). *k* tavataan kaikissa niissä asemissa, joihin pronominaalinen aines kongruenssin laukaisijana vaikuttaa, *t* taas niissä asemissa, joihin laukaisijamorfeemina on voinut vaikuttaa substantiivi. *t:n* osallistumisella kongruenssijärjestelmään on kuitenkin raja. Sillä ei osoiteta omistetun useutta, ja niissä suomalais-ugrilaisissa kielissä, joissa vallitsee kongruenssi objektin ja predikaatin välillä, *t* ei osoita objektin monikollisuutta. Silloin tulee käyttöön kolmas tunnus, *n*. Se sijoittuu omistusliitteen tai persoonapäätteen eteen tunnuksen paikalle. Monikon *t* ja *k* ovatkin molemmat sikäli epäodotuksenmukaisia tunnuksiksi, että niillä on vain loppuasema. Muutenhan suomalais-ugrilaisissa kielissä tunnuksen paikka on kannan ja johtimen jäljessä päätteen ja liitteen edellä. *t:n* esiintymisrajoitukset selittyvät siitä, että se ei ole pelkkä monikon tunnus. Se on numeruksen ja sijan yhdistelmä ja sellaisena oppositiossa neljännen monikon aineksen kanssa, *j:n*, joka niin ikään on numeruksen ja sijan yhdistelmä, kantakielen monikkotaivutuksen toinen kaasus. Nämä kaksi monikon sijaa ja niiden vastapoolit yksikön puolella, vartalomuoto ja akkusatiivi, olivat se runko, joka kannatti kantakielen nominia. Vanhoista nimitys-sanoista kehkeytyneessä nominissa oli siis varsinaisesti nominaalista oikeastaan saman verran kuin viittaussanoissa näyttää olleen: kaksi kaasusta ja numerus.

Yksikön ja monikon välinen oppositio ei ollut kantakielen ainoa numerus-

oppositio. Uralilaiseen kantakieleen asti voidaan palauttaa kaksi duaalin tunnusta (vrt. Erkki Itkonen, SKHT s. 77—; Hajdú, mts. 68). Ravilan teorian mukaan myös duaalin alkuperäistä aluetta on ollut predikaatti. Duaalin alku olisi ollut 1. ja 2. persoonassa, ja näistä se olisi levinnyt kolmanteenkin. Kantakielen duaali olisi esiintynyt juuri samoissa sidonnaisissa morfeemeissa, joissa saamen kieli duaalia käyttää, persoonapäätteissä ja omistusliitteissä (FUF 27 s. 53—). Saamehan poikkeaa muista duaalia käyttävistä sukukielistä siinä, että sen substantiivi ei duaalia tunne. Ravila pitää mahdottomana ajatusta, että saame olisi menettänyt substantiivien duaalin, koska duaali siinä muuten on vielä elävä kategoria (mts. 53) paitsi itäisissä murteissa (Korhonen, mts. 218—). Ravilan käsitys on, että nimenomaan substantiivien puolelle jää duaalin aiempaa olemassaoloa todistavia reliktejä; näinhän on käynyt esim. indoeurooppalaisissa kielissä (mts. 56). Sinänsä duaali on kategoria, joka nopeasti saattaa hävitä, kuten ieur. kielet tai saamen ja mansin murteet osoittavat. Eikö odotuksenmukaista kuitenkin ole pikemmin se, että jos suomalais-ugrilaisen kantakielen substantiivilla oli duaali, se hävitessään on hävinnyt jälkiä jättämättä? Indoeurooppalaisten kielten ja suomalais-ugrilaisten ja samojedikielten dualinkäytössähän on se ratkaiseva Ravilan toteama ero, että indoeurooppalaisten kielten duaalin valta-alue on ollut ns. luonnollisen duaalin alue: duaalia on käytetty parillisista ruumiinosista ja yleensä luonnostaan parillisista tarkoiteista. Suomalais-ugrilaisten kielten duaali taas ei ole luonnollinen duaali. Ravila huomauttaa, että suomalais-ugrilaisissa kielissä ja selvästi jo kantakielessä tällaisista parillisista tarkoiteista on käytetty yksikköä (mts. 53). Suomessa ja saamessa vanha käytäntö on ilmeisesti indoeurooppalaisten naapurikielten vaikutuksesta väistynyt, kuten Ravila olettaa (mts. 20).

Kun luonnollista duaalia käyttäneistä kielistä duaali häviää, on luonnollista, että jäljet jäävät näkyviin substantiivien dualimuodoissa; kyseessä on tällaisessa vaiheessa pikemmin leksikaalistumat kuin taivutusmuodot. Jos sen sijaan substantiivin duaali häviää sellaisesta kielestä, joka on käyttänyt duaalia muuhun kuin luonnollisen duaalin ilmaisemiseen, puhtaasti numeraalisena kategoriana, on oletettava sen häviävän reliktittömästi. Kaikki ne tapaukset, joissa suomalais-ugrilaisissa kielissä ja samojedikielissä tavataan *k*-tunnuksinen duaali, voidaan selittää sellaisista kongruenssi-ilmiöistä, joissa kongruenssin laukaisijana on ollut substantiivi, ja kaikki ne tapaukset, joissa suomalais-ugrilaisissa kielissä ja samojedikielissä nyt esiintyy *n*-tunnuksinen duaali, selittyvät sellaisista kongruenssi-ilmiöistä, joiden laukaisijana on ollut pronomini. *k*-aines tulee nimittäin näkyviin paitsi substantiivin dualissa myös verbin persoonapäätteissä 3. persoonassa, objektikonjugaatiossa osoittamassa objektin kaksilukua ja possessiivisessa taivutuksessa osoittamassa omistettuja olevan kaksi. *n*-aines taas ilmenee omistusliitteissä osoittamassa omistajiksi minut ja toisen, sinut ja toisen, hänet ja toisen tai verbin persoonapäätteissä osoittamassa tekijäksi

minut ja toisen, sinut ja toisen, hänet ja toisen. Saamen omistusliitteissä *k* tosin esiintyy 3. persoonassa, mutta muoto selittyy sekundaariksi, kuten Erkki Itkonen on osoittanut (Vir. 1955 s. 168). Verbin persoonapäätteissä on 3. persoonassa siis odotuksenmukaisesti kahta duaalintunnusta: paitsi pronominaaliseen kongruenssiin viittaavaa *n*:llistä tyyppiä myös *k*-tyyppiä, joka viittaa duaalisen substantiivin laukaisemaan kongruenssiin.

LÄHTEET

- ALHONIEMI, ALHO Über die Form des zu Verbalnomina tretenden Objekts im Tschere-
missischen. — FUF 38. Helsinki 1970.
- BERGSLAND, KNUT Røros-lappisk grammatik. Oslo 1946.
- BURRICH, D. Zur Frage nach der Herkunft der Pluralbildungen in den finnisch-ugrischen
Sprachen. — ÖEST 30. Tartu 1938.
- CSEPREGI, MARTA Keleti oszják igeneves szerkezetek. — NyK 81. Budapest 1979.
- DÉCSY, GYULA Das Existenzverb in den prädikativen Fügungen der finnisch-ugrischen
Sprachen. — UAJb 42. Wiesbaden 1970.
- ERDŐDI, JÓZSEF »Az alany és állítmány egyeztetése, valamint a pluralitás kérdése a
mari nyelv történeti mondattanában» c. Kandidátusi Disszertációjának
vitája. A magyar tudományos akadémia Nyelv- és irodalomtudományi
osztályának közleményei VI. Budapest 1955.
- ERDŐDI, JÓZSEF A propos de la question de la pluralité non-marquée de l'objet
et du sujet dans quelques langues ouraliennes. — Mélanges offerts
à Aurélien Sauvageot pour son soixante-quinzième anniversaire.
Budapest 1972.
- Grammatika sovremennogo udmurtskogo jazyka. Sintaksis prostogo predloženija.
Iževsk 1970.
- HAJDÚ, PETER Bevezetés az uráli nyelvtudományba. Budapest 1966.
- Chrestomathia Samoiedica. Budapest 1968.
- HAKULINEN, AULI—KARLSSON, FRED Nykysuomen lauseoppia. SKST 350. Jyväskylä
1979.
- HAKULINEN, LAURI Suomen kielen rakenne ja kehitys. Neljäs, korjattu ja lisätty
painos. Keuruu 1979.
- ITKONEN, ERKKI Onko itämerensuomessa jälkiä dualista? — Vir. 1955.
- Beobachtungen über die Entwicklung des tscheremissischen Konju-
gationssystems. — Commentationes fenno-ugricae in honorem Paavo Ravila.
SUST 125. Helsinki 1962.
- SKHT = Suomalais-ugrilaisen kielen- ja historian tutkimuksen alalta.
Tietolipas 20. Helsinki 1966.
- KANGASMAA-MINN, EVA Tšeremissin perfektii. — Sananjalka 1. Turku 1959.
- KARLSSON, FRED Syntaktisten kongruenssijärjestelmien luonteesta ja funktiosta. —
Vir. 1977.
- KOLJADENKOV, M. N. Grammatika mordovskih (erzjanskogo i mokšanskogo) jazykov.
II. Sintaksis. Saransk 1954.
- KORHONEN, MIKKO Die Konjugation im Lappischen. Morphologisch-historische Unter-
suchung I. Die finiten Formkategorien. SUST 143. Helsinki 1967.
- NESHEIM, ASBJØRN »Koaffikset» *n* i den lappiske possessive deklinasjon. — Studia
Septentrionalia 2. Oslo 1945.
- PENGIŤOV, N. T. Sopostavitel'naja grammatika russkogo i marijskogo jazykov I. Joškar-
Ola 1958.
- RAVILA, PAAVO Über die Verwendung der Numeruszeichen in den uralischen Sprachen.
— FUF 27. Helsinki 1941.
- Adjektiiviattribuutin kongruenssin synty suomen kielessä. — Sananjalka 2.
Turku 1960.

- RAVILA, PAAVO Sentence structure (teoksessa COLLINDER, BJÖRN Comparative Grammar of the Uralic Languages s. 247—251, Uppsala 1960).
- SEREBRENNIKOV, B. A. Istoritsjeskaja morfologija mordovskih jazykov. Moskva 1967. Sovremennyj komi jazyk. II. Sintaksis. Syktyvkar 1967.
- STIPA, GÜNTER Funktionen der Nominalformen des Verbs in den permischen Sprachen. SUST 121. Helsinki 1960.
- WIKLUND, K. B. Das lappische Verbaladverbium und einige andere Kasus des Verbalstammes. Festschrift til rektor J. Qvigstad 1853 4 april 1928. Tromsø Museums Skrifter vol. 2. Oslo 1928.

Zur Morphologie und Syntax der finnisch-ugrischen Grundsprache

In der finnisch-ugrischen und schon in der uralischen Grundsprache hatten sich die voruralischen Nennwörter in Nomina und Verba differenziert. Deren gemeinsamer Ausgangspunkt ist jedoch noch in der fiu. Grundsprache in manchem zu erkennen. Der Status des Verbs ist in der Grundsprache klarer, es wird durch die Tempus- und Modusmorpheme gekennzeichnet. Dagegen wird es noch nicht durch die dritte z.B. dem heutigen Finnischen typische verbale Kategorie, die Personalendung, charakterisiert. Denn obwohl die nominale Konjugation des Mordwinischen und der samojedischen Sprachen nicht in ihrer heutigen Form bis auf die Grundsprache zurückgeführt werden kann, muss man, wie Hajdú, annehmen, dass das Phänomen an sich, das Konjugieren des Nomens, schon in der Grundsprache zu finden war.

Die heute für das Nomen typischen Kennzeichen, Possessivsuffix und Kasus, haben in der fiu. Grundsprache noch nicht ein freies Morphem als Nomen ausgewiesen. Das Verb nahm wie das Nomen Possessivsuffixe an, womit ein Ausgangspunkt für die objektive Konjugation gegeben war. Manche infiniten Verbformen sind Kasusformen des Verbstammes — nebenbei ein Beweis dafür, dass schon die fiu. Grundsprache in den Satzeinbettungen auch infinite Verbformen und nicht nur deverbale Nomina verwendet hat. Ausser dem negativen Charakteristikum des Nomens, nämlich, dass es keine Tempus- und Modusmorpheme annehmen konnte, besass es auch ein positives im Numerus, der eine alte nominale Kategorie darstellt.

Nach der bekannten Theorie von Ravila wäre das Numeruszeichen noch in der uralischen Grundsprache nur im Prädikat aufgetreten und hätte sich von dort aus, vom nominalen Prädikat, auf das Subjekt, das ursprünglich als Attribut das nominale Prädikat bestimmt haben soll, ausgedehnt. Dieser Theorie widerspricht jedoch manches. So ist für die frühen Phasen der fiu. Sprachen das Fehlen einer regressiven Kongruenz kennzeichnend gewesen, zwischen dem Attribut und dem Bezugswort hat es denn auch keine Kongruenz gegeben; dem Wortfolgetypus der Grundsprache gemäss ist das Attribut immer dem Bezugswort vorangegangen. Die Richtung der Kongruenz ist in allen Fällen progressiv gewesen, und um eine progressive Kongruenz hat es sich sicher auch hier gehandelt: ausgegangen ist die Kongruenz vom Subjekt, und von dort hat sich das Numeruszeichen auf das Prädikat ausgedehnt.

Was die Auffassung vom nominalen Charakter des Prädikats anbelangt, sind bekanntlich die Formen der 3. Personen oft, nicht immer, etymologisch betrachtet mit solchen gebundenen Morphemen versehen, die der nominalen Derivation eigen sind. Man muss jedoch, mit Hajdú, annehmen, dass in dem Augenblick, als die Opposition zwischen den verschiedenen Personen und zwischen den verschiedenen Tempora und Modi entstand — z.B. kann das Präteritumzeichen *ś* auf die uralische Grundsprache zurückgeführt werden —, jedes Glied des Paradigmas auf Grund der Opposition, in der es gegenüber den anderen Gliedern des Paradigmas steht, den

Raija Bartens

Status eines Verbs erhalten hat. Man kann auch darauf hinweisen, dass die Form mit *t* nicht nur der Kasus des Subjekts, sondern auch der des Objekts ist. Die Satzstruktur der Mari-Sprache, die Ravila als Beweis heranzog, zeigt in den Numerusverhältnissen auch andere junge Züge. — Es lässt sich ferner die Auffassung begründen, dass das Nomen der Grundsprache auch den Dual gekannt hat.

Die dem Nomen der *fiu.* Grundsprache eigenen Numerus- und Kasusmorpheme traten als ein untrennbares Morph auf, welches sich nicht mit dem Verb verbinden konnte. Was an dem aus den alten Nennwörtern entstandenen Nomen der Grundsprache eigentlich nominal war, war ebenso viel wie wohl die alten Zeigwörter besessen haben, zwei Kasus und Numerus.